

Włodzimierz Herycz

architekt, doktor ekonomii, starszy pracownik naukowy
Lwowskiej Narodowej Galerii Sztuk Pięknych
im. Borysa Woznickiego

architect, PhD in economics, senior researcher
at the B. Woznicki's Lviv National Gallery of Fine Arts

Królewski zamek w Żółkwi – trudna droga rewitalizacji

The royal castle in Zhovkva (Żółkiew) – the long way to revitalisation

UKRAINA ZACHODNIA, DAWNY OBSZAR południowo-wschodniej Polski, jest nasycona zabytkami różnej skali i rangi, które odzwierciedlają skomplikowane losy tych ziem. Budowle sakralne wielu wyznań, wspinała drewniana architektura, zamki, pałace, różnorodna tkanka miast historycznych dopełniają barwny wizerunek kraju. Ślady przeszłości w tych miejscach są drogie zarówno Polakom, jak i Ukraińcom. Ludzie mieszkający w takim otoczeniu coraz bardziej doceniają dziedzictwo jako ważny element swojej tożsamości.

Historycy architektury i sztuki jeszcze w XIX wieku zaczęli poważnie zajmować się środowiskiem historycznym i zabytkami. Do miejsc będących przedmiotem ich zainteresowania należy Żółkiew. Czas nie oszczędzał miasteczka, ale miejski układ, a przede wszystkim zabytki przetrwały do naszych czasów i stanowią solidny fundament przyszłego rozwoju Żółkwi jako miasta turystycznego.

Miasto

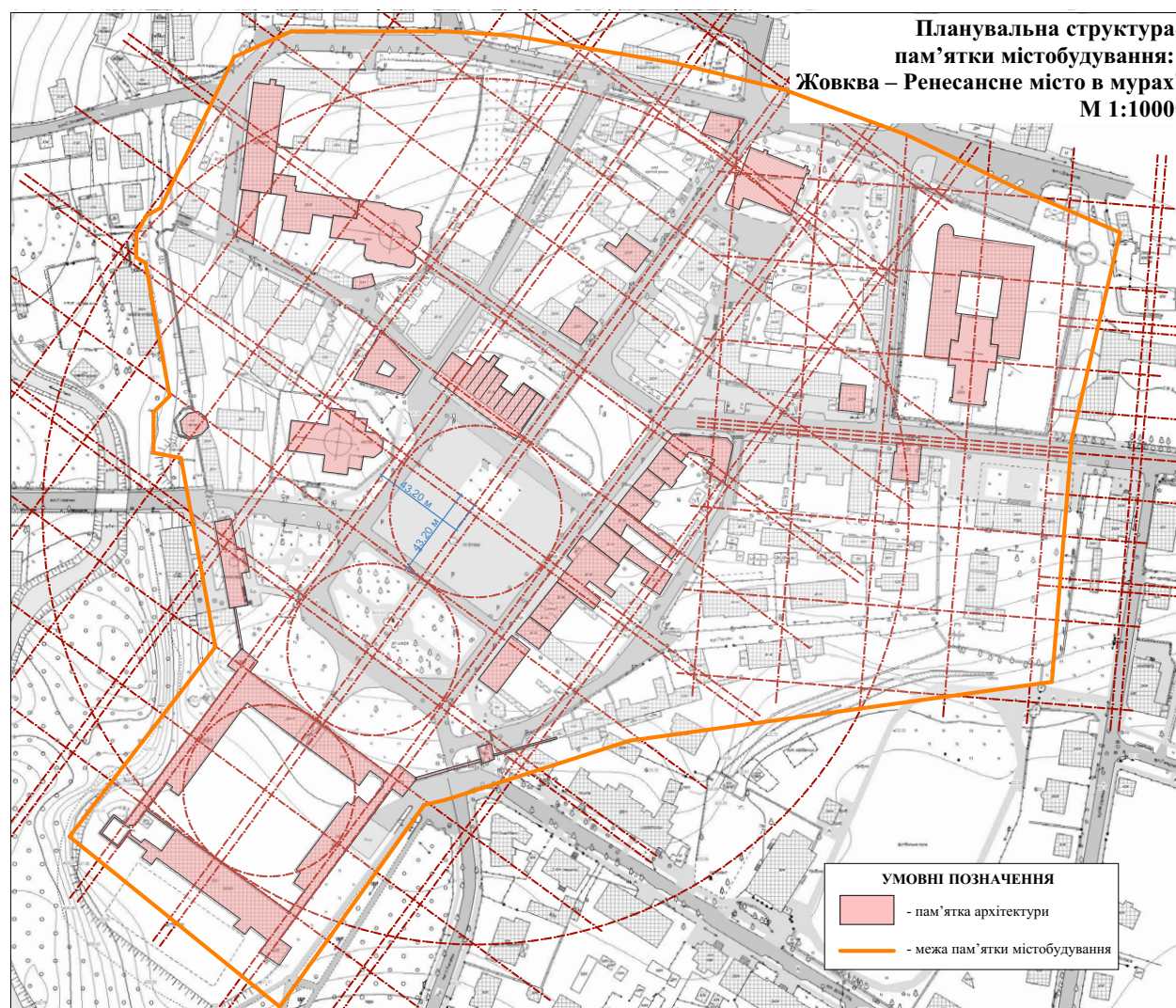
Stanisław Żółkiewski, hetman polny, a później hetman wielki koronny i kanclerz koronny, wybrał na miejsce zamieszkania dziedziczną wieś Winniki w ziemi lwowskiej. W jej okolicach założył miasto nazwane od imienia rodu Żółkwią. W czasach późnego renesansu w tej części Rzeczypospolitej pojawiły się realizacje miast wzorowanych na głębokich humanistycznych ideach porządku, harmonijnego układu, ze stosowaniem zasad geometrii i poszanowania

WESTERN UKRAINE, THE FORMER AREA IN south-eastern Poland, abounds in various kinds of historical buildings that reflect the complicated history of this land. The colourful picture of the country is marked by sacred buildings of various religious denominations, splendid wooden architecture, castles, palaces and heterogeneous tissue of historical towns. Traces of the past in these locations are dear to Poles and Ukrainians alike. People who live in such surroundings increasingly appreciate their heritage as the important element of their identity.

Historians of art and architecture took a serious interest in historical environment and monuments already in the 19th century. One of such historical sites is Zhovkva. Although time did not spare the town, its layout and main monuments have survived to this day and offer the solid foundation for future development of Zhovkva as a tourist town.

The town

Stanisław Żółkiewski, the Field Hetman, later the Grand Crown Hetman and Royal Chancellor, settled down in his hereditary village Winniki in Lviv land. Near that village, he founded a town, called Zhovkva after his family name. Towns founded in that part of Poland in the late Renaissance were designed to reflect deep humanistic ideas of order, harmonious layout, respecting the principles of geometry and interests of social classes, religious denominations and nationalities. The Italian models

interesów stanów, wyznań i narodowości. Włoskie wzorce „miast idealnych”, oparte na zasadach teoretyków, takich jak Pietro Cataneo, adaptowano do istniejącej sytuacji. Dla Żółkiewskiego ważne było także doświadczenie jego ojca, też Stanisława Żółkiewskiego, który założył miasto Brody, oraz hetmana wielkiego i kanclerza Jana Zamoyskiego, założyciela Zamościa i Szarogrodu. Zakładanie miast było spowodowane zmieniającą się sytuacją społeczno-ekonomiczną. Zaczęły powstawać załączki modelu kapitalistycznego. Nowe „idealne” miasta stawały się ośrodkami osadniczymi wolnych i kreatywnych ludzi polegających na własnych siłach, tworzących swoje i społeczne dobro. Miasta, w których aktywnie rozwijało się rzemiosło, charakteryzowały się nowoczesnym podejściem do rozwoju społecznego we wszystkich dziedzinach.

Żółkiewski do projektowania Żółkwi i głównych budowli miasta zaprosił prawdopodobnie włoskiego architekta Pawła Szczęśliwego (Paolo de Dukato Clemenci), pracującego we Lwowie. Został

of “ideal cities” based on the theoretical principles of, among others, Pietro Cataneo, were adapted to local conditions. Żółkiewski benefited from the experience of his father, Stanisław Żółkiewski Senior, who had founded the town of Brody, and of the Grand Hetman and Chancellor Jan Zamoyski, the founder of Zamość and Sharogrod (Szarogród). New towns were founded as the socioeconomic situation started changing. The capitalist model began to develop. New “ideal” cities became settlement centres of free and creative people who relied on their own strength, creating the individual and common good. The cities, where craftsmanship actively evolved,

1. Hipotetyczna rekonstrukcja planistycznego układu Żółkwi z zastosowaniem modularnej siatki. W. Herycz, W. Sało, za: M. Bewz i O. Okonczenko

1. Hypothetical reconstruction of the planning layout of Zhovkva using the modular grid. W. Herycz, W. Sało, after: M. Bewz and O. Okonczenko

2. Zamek jako element starówki Żółkwi. Fot. z drona

2. The Castle as part of the Old Town of Zhovkva. Photo from a drone

on pierwszym wójtem miasta, projektował i wznosił zamek. Osobliwością układu urbanistycznego Żółtkwi jest połączenie dwóch części miasta – prywatnej (zamku jako rezydencji właściciela) i publicznej (zabudowy mieszkalnej i obiektów publicznych) – centralnym placem o charakterze rynku. Ten związek obu stref podkreślają mury obronne, które chronią dwie części miasta. Główna oś kompozycyjna przechodzi z północnego wschodu na południowy zachód pod kątem około 37 stopni i prawdopodobnie celuje w wieś Turynkę – miejsce urodzenia hetmana i gniazdo jego rodziców. Specjaliści Narodowego Uniwersytetu Politechniki Lwowskiej ustalili, że przy projektowaniu Żółtkwi stosowano pruski moduł mierniczy, czyli „chełmiński” sznur i pręt, mierzące odpowiednio 43,2 m i 4,32 m. Modułowa siatka związana z osią kształtuje sieć uliczną, osiedla i inne elementy miasta. Oś przechodzi także przez rzut zamku. Rozmiary bryły zamkowej wpisują się w tę siatkę. Mniejszy miernik – pręt – stosowany był do wyznaczenia szerokości parcel, zaułków i innych drobniejszych składników tkanki miasta.

concentrated advanced approach to all aspects of social development.

Żółkiewski probably invited the Italian architect Paul the Happy (Paolo de Dukato Clemenci), who worked in Lviv, to design Zhovkva and main buildings in his town. He became the first mayor of the town and he designed and erected the castle. The layout of Zhovkva is unusual, because its two separate parts – the private one (castle as the owner's residence) and the public one (residential part and public buildings) are linked by the central place of market square character. The connection between two separate zones of the town is further emphasized by the fact that the defensive walls surround and protect both of them. The central axis of the layout runs from North-East to South-West at an approx. 37-degree angle and it probably points to the village of Turynka, where the Hetman was born and where his parents had nested. Experts from the National University of the Technical University of Lviv determined that to design Zhovkva the Prussian metric system, i.e. the “Chełmno” rope and rod, which

Historia zamku

W historii rozwoju zamku i miasta można wyznaczyć następujące etapy:

1. Zamek i miasto – własność hetmana Stanisława Żółkiewskiego. Projekt i budowa 1594-1610 – włoski architekt Paolo Dukato de Clemenci (Paweł Szczęśliwy), a potem Paolo Dominici (Paweł Rzymianin) oraz Ambrozio Natklaus (Ambroży Przychylny). Wybudowano główny gmach zamku oraz fortyfikacje zamku i miasta. Przez krótki okres miasto pozostawało w rękach Jana Daniłowicza, zięcia Żółkiewskiego, który prawdopodobnie wybudował kaplicę na dziedzińcu.
2. Po roku 1674 właścicielem zamku i miasta jest Jan III Sobieski, prawnuk Żółkiewskiego, który rozbudowuje zamek, tworząc rezydencję królewską (architekt Piotr Beber). Zamek nadbudowano, zmieniono pokrycia gmachów i wież, stworzono zespół ogrodowy, przekształcono wnętrza. Augustyn Locci, doradca artystyczny i inżynier króla, ozdobił wnętrza. W zamku mieszkali synowie króla – Konstanty i Jakub.
3. Od 1740 roku właścicielem jest Michał Radziwiłł „Rybeńko”. Pracuje tu architekt Antonio Castello, a po nim – architekci i inżynierowie Alexander von Berg oraz Jakub Fryczyński. Zmieniają się gmachy, rozbudowie ulegają główne schody z krużgankiem.
4. W roku 1787, po licytacji zamku, jego właścicielem zostaje radziwiłłowski pełnomocnik Adam Józefowicz-Hlebnicki. Zamek przebudowano na mieszkania. Artur Głogowski, właściciel (po Józefowiczu) części zamku, zaczyna rozbierać go na materiały budowlane. Proces ten został wstrzymany, a część zamku kupiły władze austriackie.
5. Pod koniec XIX wieku zamek staje się własnością miasta. Według projektu inżyniera namiestnictwa Topolnickiego zostaje uporządkowany. Gmach pałacowy adaptowano na gimnazjum, frontowy – na potrzeby starostwa. Podczas I wojny światowej zamek został właściwie zniszczony.
6. Lata 1917-1938 to początek odrodzenia zespołu zamkowego. Autor rewitalizacji – architekt Marian Osiński – myślał o adaptacji obiektu na potrzeby władz lokalnych i użyteczności publicznej.

measured 43.2 and 4.32 metres respectively, was used. The modular grid linked with the axis forms the network of streets, settlements and other parts of the town. The axis also goes through the castle plan. The dimensions of the castle fit into that grid. The shorter measuring instrument – the rod – was used to set the width of plots, back streets and other minor elements of the town tissue.

History of the castle

Following stages can be marked in the history of the development of the castle and town.

1. Castle and town – property of Hetman Stanisław Żółkiewski. Designed and constructed in 1594-1610 by the Italian architect Paolo Dukato de Clemenci (Paul the Happy), later by Paolo Dominici (Paul of Rome) and Ambrozio Natklaus (Ambrose the Favourable). The main castle building and the fortifications of the castle and town were erected. For a short time, the town was ruled by Jan Daniłowicz, Żółkiewski's son-in-law, who probably built a chapel in the courtyard.
2. After 1674, the owner of the castle and town was Jan III Sobieski, Żółkiewski's grandson. He expanded the castle into a royal residence (the architect was Piotr Beber). An upward extension was built, roof coverings on the buildings and towers were replaced, a garden complex was created and interiors were remodelled. Augustyn Locci, the king's artistic adviser and engineer, decorated the interiors. The castle was the home of the king's sons – Konstanty and Jakub.
3. In 1740, Michał Radziwiłł „Rybeńko” became the owner of the castle. He employed the architect Antonio Castello and later the architects and engineers Alexander von Berg and Jakub Fryczyński. At that time buildings are changed and the main staircase with a cloister is extended.
4. In 1787, the castle was auctioned off to Radziwiłł's proxy Adam Józefowicz-Hlebnicki. The castle was converted into residential units. Artur Głogowski, who acquired a part of the castle from Józefowicz, started to dismantle it for construction materials. The dismantling was interrupted and a part of the castle was bought by Austrian authorities.

7. Rok 2003 wyznacza początek współczesnych prac restauracyjnych, dochodzi też wtedy do rozpoczęcia prac nad zagospodarowaniem zamku na cele turystyczno-kulturalne.

Zamek w Żółkwi stanowi cenny przykład budownictwa obronnego późnego renesansu. Został założony na planie kwadratu o wymiarach 100×100 m, składa się z czterech budowli, dzisiaj piętrowych, połączonych galerią. W rogach kwadratu usytuowane są cztery romboidalne, dwupiętrowe wieże (*puntone*). Przy obszernym dziedzińcu, o rozmiarach 70×70 m, znajdują się cztery małe wewnętrzne podwórka – przy wieżach – z których trzy ogrodzono ścianami. Na południowo-zachodnim podwórku wzniesiono kaplicę. Do dzisiaj zachowały się tylko jej fundamenty. Z kolei na dziedzińcu był w przeszłości zbiornik wodny. Zamek ma jedno główne wejście od strony rynku, poprzez okazały portal w gmachu frontowym.

Główne wejście prowadzi do gmachu pałacowego, rezydencji założycieli i właścicieli. Pałac to piętrowy, duży budynek z piwnicami ($51,5 \times 17,5$ m) i potężnym dawniej portykiem wejściowym, ze schodami na piętro i krużgankiem na całą długość gmachu. Portyk zdobiły posągi założycieli miasta i ich potomków. Wewnętrzny układ planistyczny pałacu jest amfiladowy, dwutraktowy. W pałacu znajdowały się pomieszczenia mieszkalne, sala reprezentacyjna, biblioteka, gabinety i inne pokoje. Zachowały się resztki dekoracji zarówno na zewnątrz, jak i wewnątrz.

Ponadto zachowały się inskrypcje wyryte na kamiennych obramieniach okien gmachu pałacowego. Wybrane z nich mówią:

Nad oknami elewacji od ogrodu:

- Rozważnie postępuje, kto cudze rozważa nieszczęścia.
- Wielu udziela rad, nieliczni narażają się na niebezpieczeństwo.
- Niebezpiecznie jest zlekceważyć cokolwiek u wroga.
- Niedbałość i poczucie bezpieczeństwa to klęska w wojnie.
- Niebezpieczeństwo nadchodzi szybciej, gdy się je lekceważy.

Nad oknami elewacji bocznych:

- 1696 Wielkie rzeczy rodzą się wśród wielkich niebezpieczeństw.

5. In the late 19th century, a title to the castle was transferred to the town. The property was rearranged according to the design of the governorate engineer Topolnicki. The palace building was adapted to serve as a school and the front building – as county offices. The castle was practically destroyed during the First World War.
6. Revival of the castle complex began in the years 1917-1938. The author of the revitalization project – architect Marian Osiński – intended to turn the whole complex into offices for the local authorities and public premises.
7. In 2003, contemporary restoration work started and the castle was adapted as a tourist and cultural centre.

The castle of Zhovkva is an excellent example of the late Renaissance defensive architecture. It is based on a 100×100 m square floor plan and consists of four buildings, which today have two stories, connected by a gallery. In each of the four corners of the square, a two-storey rhomboid tower (*puntone*) is located. Next to the towers, on the edges of the spacious 70×70 m courtyard, there are four small internal yards, three of them surrounded by walls. The south-western yard contained the chapel; only the foundations remained. In the courtyard, there was a water reservoir. The castle has one main entrance from the Market Square, through an impressive portal in the front building.

The main entrance leads to the palace building, which served as the residence of the founders and owners of the property. The palace is a large two-storey building with cellars (51.5×17.5 m) and a huge – in the past – entrance portico with a staircase to the first floor and a cloister along the entire length of the building. Statutes of the founders of the town and their descendants decorated the portico. The interior planning layout of the palace is a two-bay enfilade. The palace contained living quarters, a ceremonial hall and library, offices and other rooms. Fragments of internal and external ornamentation have survived.

Inscriptions engraved in stone window surrounds in the palace building have also survived. Some of them read as follows:

Above the windows in the garden-side elevation:

- Prudent is the one who reflects on the misfortune of others.

Nad oknami piętra elewacji frontowej:

- Cnota wojenna przewyższa wszelkie pozostałe.

Niezachowane na elewacji frontowej:

- Łatwo wierzymy w to, czego pragniemy.
- Dzielność żołnierzy zależy od mądrości wodza.

Poprzez parterowe alkierze możliwa była komunikacja z obszernym ogrodem, składającym się z regularnej części usytuowanej na dwóch tarasach, zdobionej szpalerami z bukszpanu – z rysunkami herbów Sobieskich – oraz kwietnikami z fontanną pośrodku. Przez tę część ogrodu przechodziła droga na pomost zbudowany pośrodku stawu utworzonego przez rozlewisko rzeki Świny. Tutaj znajdowały się królewskie łaźienki. Główna oś prowadziła na górę Garaj, do domku myśliwskiego.

Gmach kuchenny służył nie tylko do przygotowywania potraw, lecz obejmował także mieszkania służby. Był kilka razy przebudowywany, obecnie jest w opłakanym stanie i wymaga prac ratowniczych. Gmach gościnny czy też marszałkowski, kompletnie przemurowany na początku XX wieku, służył jako mieszkania dla gości.

Frontową część zamku, położoną od strony rynku i zaadaptowaną na pomieszczenia starostwa, wieńczy okazała, trzykondygnacyjna wieża usytuowana nad bramą wejściową z portalem i niegdyś zwodzonym mostem poprowadzonym nad rowem obronnym. Poniżej mostu znajdowało się więzienie. Zamek otaczają resztki systemu zamkowych fortyfikacji, będące naturalną częścią miejskich obwarowań obronnych. Regularny kształt zamku harmonizuje z oszczędnym architektonicznym wyposażeniem, chociaż wiele detali i elementów utracono podczas licznych przebudów i renowacji.

Mniej więcej w takim stanie zamek dotrwał do początku XX wieku. Temat przebudów i zmian w ciągu 300 lat jego funkcjonowania nie wchodzi jednak w zakres tej prezentacji.

W związku z tym, że obecnie trwają prace rewitalizacyjne, autor koncentruje się na genezie działań podejmowanych na zamku w czasach, gdy wypracowano już współczesne podejście do dziedzictwa kulturowego i jego zachowania. Otrzymaliśmy obiekt jako zabytek, a zatem mamy prawidłowo odnowić i zagospodarować tę wspianą rezydencję.

Oczywiście bez szczegółowej znajomości wszystkiego, co działo się z zamkiem przez wieki,

- Many are those who give advice, few expose themselves to danger.

- It is dangerous to underestimate your enemy.

- Carelessness and feeling safe will make you lose your war.

- Danger comes sooner if you make light of it

Above the windows in the side elevations:

- 1696 Great things are born among great dangers

Above the windows of the first floor in the front elevation:

- Virtue at war is greater than any other.

Inscriptions in the front elevation that have not survived:

- We easily believe that which we desire

- The bravery of soldiers depends on the wisdom of their commander.

The bowers on the ground floor were connected to the vast garden that consisted of a regular section on two terraces, decorated with lanes of boxwood containing drawings of the coats of arms of the Sobieski family, and with flowerbeds and a fountain in the centre. There was a road in this section of the garden leading to a bridge in the middle of a pond, created in the backwater of the River Svinia (Świna). It was the location of the royal baths. The central axis ran to Mount Garaj (*Garaj*), to a hunter's cottage.

The kitchen building served not only for food preparation, but contained also servants' quarters. It was remodelled a number of times. At the moment, it is destroyed and requires rescue work. The guest or Marshal building, entirely rebuilt at the beginning of the 20th century, served to accommodate visitors.

The front section of the castle by the Market Square, adapted to serve as county offices, surmounts an impressive three-storey tower over the entrance gate with a portal and former drawbridge across a moat. Beneath the bridge, there was a prison. The castle is surrounded by remnants of the castle fortification system, naturally incorporated into the town walls. The regular shape of the castle harmonizes with the austerity of architectural details, many of which were lost during numerous remodelling and renovation projects.

This was more or less the state of the castle until the beginning of the 20th century. The remodelling and alterations in the 300 years of the castle history are not of interest in this paper.

niemożliwe jest stworzenie wizji współczesnej. Temat historii budowli i jej właścicieli spotyka się do dzisiaj z szerokim zainteresowaniem badaczy. Niewątpliwie pierwszeństwo należy się tutaj polskim naukowcom – szeroko znane są w tym kontekście następujące osoby: S. Barącz, A. Czołowski, M. Osiński, M. Gębarowicz, J. Petruś, T. Bernatowicz. Na poznanie historii miasta i zamku wpływ mieli także ukraińscy badacze: M. Bewz, J. Dubyk, L. Hornycka, W. Nakopalo, E. Stonzka, R. Mohytycz, N. Zinchuk, Z. Łagusz, jak również miejscowi amatorzy i historycy.

Prace na zamku w latach 1917-1938

W ramach badań archiwalnych w 2017 roku, przy opracowaniu Państwowego Projektu Inwestycyjnego (PPI) – o którym będzie jeszcze mowa – zespół projektantów pod kierownictwem naukowym doktora architektury Romana Mohytycza przeprowadził szczegółową analizę prac konserwatorsko-restauratorskich z lat 1921-1938.

Podczas pierwszej wojny światowej zamek zajmowały carskie wojska. Latem 1915 roku, podczas odwrotu na wschód pod naporem wojsk austro-niemieckich, Rosjanie podpalili zamek. Prawie cały obiekt pozostał bez dachu i wydawał się być skazany na zagładę. Jednak po wojnie, już w odrodzonej Polsce, społeczeństwo w duchu patriotyzmu poszukiwało bohaterów narodowych i korzeni swojej tożsamości. Ten czas jest początkiem prac rewitalizacyjnych i powrotu zamku do życia.

Lokalne władze zaczęły starania o środki finansowe na odbudowę zamku. W 1917 roku wschodnia wieża została odbudowana i nakryta czeską dachówką gąsiorówką.

Potrzebę finansowania zamku i zorganizowania w nim państwowego gimnazjum oraz starostwa potwierdziła komisja pod kierownictwem inżyniera Feliksa Goldberga – warunkiem było przekazanie obiektu na rzecz państwa i wykup działki. Po pewnym czasie pieniądze zaczęły napływać do budżetu miasta. Przetarg na państwowe środki w celu wykonania prac projektowych wygrał w styczniu 1921 roku młody architekt Marian Osiński, który nie miał doświadczenia w pracy przy zabytkach i nie zdawał

Considering the revitalization work that is currently in progress, the author of this paper concentrates on the genesis of the work done in the castle after the contemporary approach to the cultural heritage and its preservation was adopted. This object has been handed down to us as a monument and it is our duty to properly renovate and rearrange this wonderful residence.

Obviously, it is impossible to create a contemporary vision without detailed knowledge of the history of the castle over the centuries. Many researchers were – and still are – interested in the history of the building and its owners. Of course, Polish scholars lead the field, including the well known ones: S. Barącz, A. Czołowski, M. Osiński, M. Gębarowicz, J. Petruś, T. Bernatowicz. Ukrainian researchers, local amateurs and historians, have also contributed to our knowledge of the history of the town and castle: M. Bewz, J. Dubyk, L. Hornycka, V. Nakopalo, E. Stonzhka, R. Mohytych, N. Zinchuk, Z. Lagush.

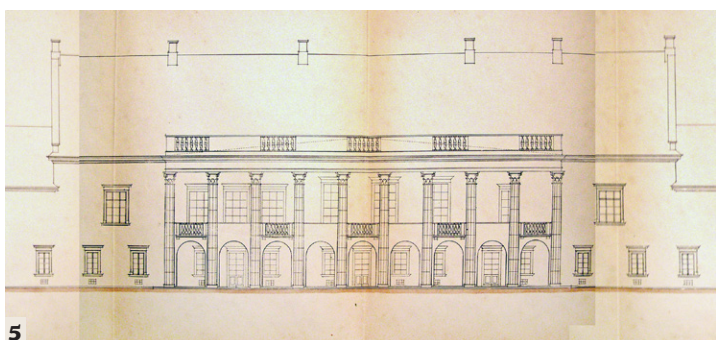
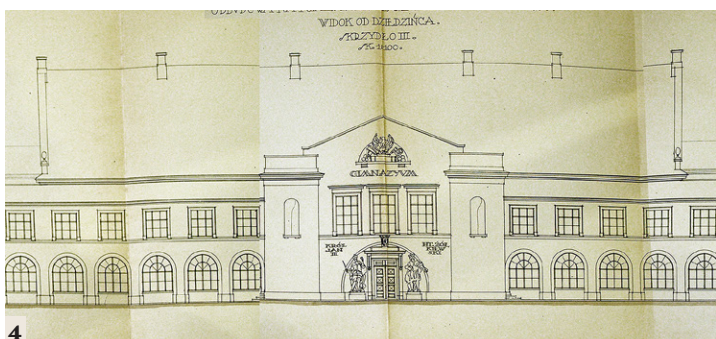
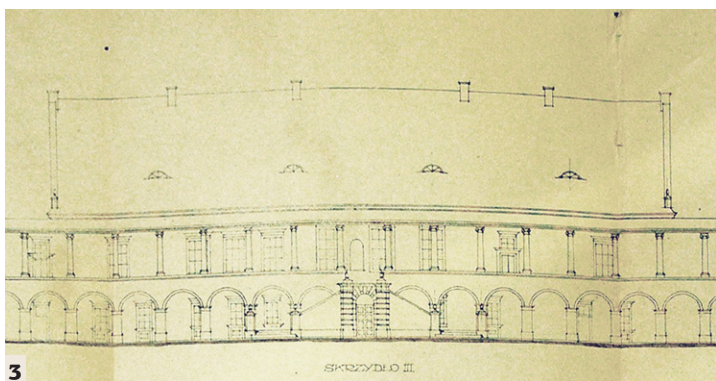
Work done at the castle in 1917-1938

In 2017, an archival research was conducted during elaboration of the Public Investment Project (PIP) – there will be more on the project later. At that time a team of designers led by Roman Mohytycz, PhD in architecture compiled detailed documentation of conservation and restoration works conducted between 1921 and 1938.

During the First World War, the castle was occupied by the Imperial Russian Army. When the Austro-German army forced them to retreat in the summer of 1915, Russians put the castle on fire. With most of the roof gone, the destruction of the castle was imminent. When the Republic of Poland was reborn after the war, people returned to the patriotic roots of their country and heroes. In fact, that time was the beginning of revitalization and revival of the castle.

The local authorities started gathering funds for the reconstruction of the castle. In 1917, the eastern tower was reconstructed and covered with Czech roof tiles of the “Roman” type.

A commission chaired by the engineer Feliks Golderg confirmed that the castle needed financing

sobie sprawy ze złożoności zadania. W projekcie adaptacji części zamku główny akcent położono na dostosowanie pomieszczeń do ich nowej funkcji gimnazjalnej, ignorując znaczenie substancji zabytkowej. Projektowano zmianę rozplanowania gmachu gościnnego, usunięcie resztek portyku i galerii gmachu pałacowego oraz ich odbudowanie w całkowicie zmienionej formie na potrzeby gimnazjum.

Gmach pałacowy zamku był pozbawiony dachu przez prawie siedem lat i w 1922 roku nakryto go dachówką karpiówką. Inne budowle pozostały na razie otwarte.

Szkicowy projekt gmachu frontального i pałacowego został odrzucony przez wojewódzkiego konserwatora zabytków Józefa Piotrkowskiego – po naradzie z doświadczonymi architektami. Konserwator zażądał następujących zmian:

- nie wstawiać okien w galerii gmachu pałacowego;

and that it should serve as a state middle school and county offices, on the condition that the state would buy the plot and become the owner of the object. Money started flowing to the town budget after some time. In January 1921, a tender for state funds to design the project won a young architect Marian Osiński, who had no experience in working with historical buildings and was not aware of the complexity of the task. The adaptation project of one part of the castle focused on adjusting rooms to their new school function, ignoring the historical substance of the castle. The change of the guest building layout was planned, as well as the removal of the portico remnants and the palace building gallery in order to rebuilt them in completely different forms suitable for the school.

The palace building had been standing without a roof for nearly 7 years before it was finally covered with roof tiles of the “plain” type in 1922. The other buildings remained unroofed for the time being.

The voivodeship heritage protection officer Józef Piotrkowski, having consulted experienced architects, rejected the draft design of the front and palace buildings. The protection officer demanded the following changes:

- The windows must not be installed in the palace building gallery.
- The windows in the garden-side wall of the palace building must not be widened.

3. Projekt elewacji gmachu pałacowego, M. Osiński. Projekt szkicowy, 1921. Opracowanie R. Mohytycz, Biuro Architektoniczne Zelemin, projekt „Kompleksowa restauracja oraz zagospodarowanie Zamku w Żółkwi”

3. Design of the palace building façade, M. Osiński. A draft design, 1921. Elaborated by R. Mohytycz, Zelemin Architectural Office, project “A complex restoration and adaptation of the castle in Zhovkva”

4. Projekt elewacji gmachu pałacowego, M. Osiński. Poprawiony projekt wykonawczy, 1923. Opracowanie R. Mohytycz, Biuro Architektoniczne Zelemin, projekt „Kompleksowa restauracja oraz zagospodarowanie Zamku w Żółkwi”

4. BDesign of the palace building façade. M. Osiński. A revised detailed design, 1923. Elaborated by R. Mohytycz, Zelemin Architectural Office, project “A complex restoration and adaptation of the castle in Zhovkva”

5. Projekt elewacji gmachu pałacowego, M. Osiński. Projekt poprawiony po raz drugi, 1930. Opracowanie R. Mohytycz, Biuro Architektoniczne Zelemin, projekt „Kompleksowa restauracja oraz zagospodarowanie Zamku w Żółkwi”

5. Design of the palace building façade, M. Osiński. A second revision of the design, 1930. Elaborated by R. Mohytycz, Zelemin Architectural Office, project “A complex restoration and adaptation of the castle in Zhovkva”

- nie rozszerzać okien gmachu pałacowego od strony ogrodu;
- nie usuwać wewnętrznych murów zamku;
- nie rozbierać szczątków kaplicy;
- nie rozbierać centralnego słupa południowej wieży;
- zachować stiukowe kominki;
- zakonserwować naścienne malowidła w salach pałacu;
- ustawić kamienne posągi z Magerowa na ich miejscu.

Piotrkowski wyraził zdziwienie, że tak ważny obiekt został powierzony, bez wiedzy konserwatora, niedoświadczonemu architektowi. Autor projektu rozpoczął dyskusję z konserwatorem, broniąc swoich rozwiązań. Tymczasem lwowski wojewoda powołał specjalny komitet do spraw administrowania państwowymi pieniędzmi, które przeznaczono na odnowienie zamku w Żółkwi. Skład komitetu był następujący: Stanisław Siedlecki – starosta żółkiewski, Henryk Krzyżanowski – dyrektor żółkiewskiego gimnazjum, dr Józef Piotrowski – wojewódzki konserwator zabytków, inż. Marian Osiński – autor i kierownik projektu, inż. Marian Przybyłowski – kierownik powiatowego urzędu drogowo-budowlanego.

W 1923 roku rozpoczęto prace. Niestety usunięto wówczas resztki kaplicy i galerii. Poważna przebudowa i zmiany dotyczyły całego zamku, lecz nie zawsze były prawidłowe z konserwatorskiego punktu widzenia. Prace prowadzono szybko, choć brakowało pieniędzy; środki jednak uzupełniano, tak więc wykonawcy prac budowlanych byli ostatecznie zadowoleni. W tym okresie – jak świadczą dokumenty – przebudowano obiekt w znacznym stopniu, co oznaczało usunięcie dużej części jego autentycznej substancji. Dotyczy to wszystkich gmachów zamku. W tym okresie odnowiono też studnię na dziedzińcu.

Prace śledziło społeczeństwo. Przeciwno nieprofesjonalnym działaniom na budowie protestowali miłośnicy sztuki i dziedzictwa, jednak bezskutecznie. Pod koniec 1924 roku komitet odnowienia zamku rozpatrywał zarzuty dotyczące ówczesnych prac, zamieszczone w czasopiśmie „Gazeta Codzienna”, gdzie w artykule *Kradną wszędzie i rabują* oskarżano kierownictwo budowy o nadużycia i kradzież materiałów. Przedstawiciel Okręgowej Dyrekcji Prac Społecznych inż. Józef Kac oddalił wszystkie zarzuty.

- The interior walls of the castle must not be removed.
- The ruins of the chapel must not be dismantled.
- The central pillar of the southern tower must not be dismantled.
- The stucco fireplaces must remain in place.
- The wall paintings in the palace rooms must be preserved.
- The stone statues from Maheriv (Magerów) must return to where they belong.

Piotrkowski expressed his astonishment that such an important object was entrusted, without his knowledge, to an inexperienced architect. The author of the project began to argue with the protection officer, defending his proposals. Meanwhile, the Lviv voivode appointed a special committee to administer the public funds allocated to the renovation of the castle in Zhovkva. The members of the committee were: Stanisław Siedlecki – Zhovkva county head; Henryk Krzyżanowski – principal of the middle school in Zhovkva; Józef Piotrowski, PhD, voivodeship heritage protection officer; Marian Osiński, engineer – designer and project manager; Marian Przybyłowski, engineer – manager of the county office for roads and construction.

The work started in 1923. Unfortunately, the remnants of the chapel and gallery were removed. The entire castle underwent major remodelling and alterations, but these changes did not always respect the principles of heritage protection. Yet, the work progressed fast. Funds, although limited, were provided and ultimately construction workers were pleased. According to the records, during these work all of the castle buildings were significantly remodelled, causing the loss of most of their authentic substance. At that time, a well in the courtyard was also renovated.

The society kept track of the progress of work. Art and heritage enthusiasts protested against the unprofessional actions, but to no avail. In late 1924, the castle renewal committee addressed the accusations concerning the work, presented in an article published in the *Gazeta Codzienna* newspaper. The title of the article was “Theft and Plunder Everywhere” and its author accused the building managers of malpractice and stealing construction materials. A representative of the District Directorate for Social Work, the engineer Józef Kac, dismissed all the accusations.

W tym czasie zarysował się konflikt pomiędzy Osińskim a pozostałymi członkami komitetu. Do 1925 roku nie zmieniono projektu według zaleceń konserwatora, ale zaczęto zwracać uwagę na nieprawidłowości podczas prac i niszczenie substancji. Dla przykładu, wschodnia wieża została w 1917 roku nakryta dachówką gąsiorówką, a inne wieże – karpiówką. Okazało się, że nakrycie innych wież na wzorec wschodniej było już niemożliwe, bo warunkiem wykorzystania państwowych pieniędzy był zakup materiałów producentów krajowych, a takiej dachówki w Polsce nie produkowano. Ta różnica w zadaszaniu zachowała się do dziś.

Osiński nie miał możliwości, aby często bywać w Żółkwi. Jego funkcję pełnił nieoficjalnie inż. Marian Przybyłowski, lokalny patriota. Na początku 1926 roku współpraca z Osińskim została zawieszona, a ostatecznie – na jego prośbę – przerwana w roku 1928, pod warunkiem usunięcia błędów.

Przez trzy sezony prace budowlane na zamku prowadzono bez uzgodnionego projektu. Komisje specjalistów zalecały zmiany i formułowały coraz to nowsze wymogi. I nic dziwnego, bo w Polsce coraz lepiej funkcjonował system ochrony zabytków. Projekt dostosowania zamku do potrzeb gimnazjum uzgodniono ostatecznie w 1930 roku, a od 1929 roku budowę kierował inż. Ludwik Bertszling, który dołączył do architekta Antoniego Łobosa. Łobos opracował projekt odnowienia wnętrza gmachu pałacowego, który uzgodniony został w 1934 roku. Kierownikiem budowy został inż. Roman Nowotny. W tym roku remont wznowiono. Wykonano prace na wieży nadbramnej, w tym przerobiono attykę z trójkątnym frontonem; wymieniono obramienia okien frontowego gmachu. W 1936 roku kierownikiem budowy został Stanisław Dominik, który wszedł w konflikt z dyrektorem gimnazjum w związku z samowolnymi przeróbkami.

Niewielkie prace trwały w gmachu mieszczącym wówczas urząd powiatowy i przy północnej wieży, gdzie znajdowało się więzienie. Od 1935 roku zintensyfikowano wysiłki w kwestii odwodnienia zamku. Prace instalacyjne wykonano w latach 1937-1938 (z instalacjami inżynierskimi były w późniejszych latach problemy). We wrześniu 1938 roku inż. Zenowij Gęsiorek opracował projekt żelbetonowego przekrycia sali tronowej gmachu pałacowego w postaci

Meanwhile a conflict developed between Osiński and the other members of the committee. By 1925, the design had not been modified according to the heritage protection officer's recommendations, but attention was paid to malpractice and destruction of the substance. For example, in 1917, the eastern tower was covered with "Roman" type roof tiles, while the other towers – with "plain" type roof tiles. It turned out that it had been impossible to cover the other towers with the same roof tiles as the eastern tower, because public funding was conditional on purchasing building materials from domestic manufacturers, and such roof tiles were not manufactured in Poland. The towers have different roof tiles to this day.

Osiński could not come to Zhovkva often and he was unofficially substituted by the engineer Marian Przybyłowski, a local patriot. Cooperation with Osiński was suspended in early 1926 and terminated at his request in 1928, on the condition of removing the errors.

Three seasons of construction work at the castle passed without an approved design. Committees of experts recommended alterations and imposed one requirement after another. This was a natural consequence of the fact that there was an increasingly efficient system of preservation of historical monuments in Poland. The design adapting the castle to serve as a school was finally approved in 1930. Since 1929, the construction manager was the engineer Ludwik Bertszling, who joined the architect Antoni Łobos. Łobos' design to renovate the palace building interiors was approved in 1934. The new construction manager was the engineer Roman Nowotny. Renovation work was resumed in the same year. The gate tower was renovated, for example the attic with a triangular pediment was altered, and the window surrounds at the front building were replaced. In 1936, Stanisław Dominik became the new construction manager. He entered into a dispute with the school principal over some unauthorized alterations.

Some minor work was done in the county office building and by the northern tower, which contained

6. Ewolucja wyglądu wieży przy wjeździe do zamku w XX w. Materiały R. Mohytycza

6. Evolution of the appearance of the entry gate tower in the 20th century. R. Mohytycz's materials

6

А

Б

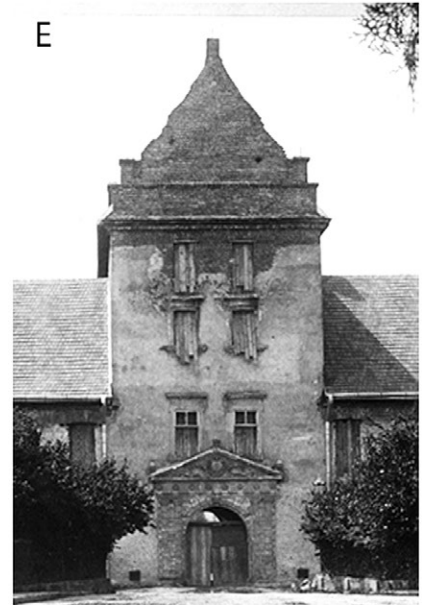
В

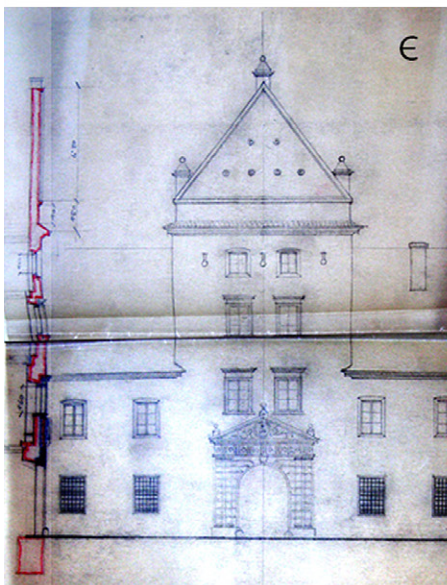
Г

Д

Е

Є

Ж

А, Б – вигляд в'їзної вежі на фото кін XIX – поч XX ст. В – розібрані фронти вежі у зв'язку з аварійним станом (1922 р., вигляд з боку дитинця); Г – перша версія проекту відновлення вежі (арх. М. Осінський, 1922 р.) із «зауваженнями», внесеними рукою консерватора Й. Пйотровича; Д – робочий проект вежі із врахуванням «рекомендацій» консерватора (М. Осінський, 1926р); Е – відбудований верх стін та фронтона із врахуванням проекту Осінського (фото НАС); Є – ескіз «виправлення» форми вежі (арх. А. Лобос, 1934–36 рр); Ж – в'їзна вежа: сучасний вигляд.

płyty kasetonowej, jednak te prace nie zostały zrealizowane. W historii konserwacji i odtworzenia poszczególnych elementów zamku w latach 20. i 30. XX wieku widoczne są te same problemy, które powtarzają się dzisiaj – presja środków budżetowych, problemy przetargowe, oskarżenia ze strony amatorów i zwykłych obywateli, że „kradną wszędzie i rabują”.

Po drugiej wojnie światowej Żółkiew znalazła się na terytorium Ukrainy, a zamek zajęła armia radziecka. W gmachu pałacowym mieściło się dowództwo jednostki wojskowej, w innych budynkach – mieszkania, a po rozpadzie ZSRR – szkoła i urzędy. Zamek od czasu wojny był własnością państwa; zarządzało nim pierwotnie wojsko, później urząd odpowiednika wojewódzkiego konserwatora zabytków. W latach 60. XX wieku w ZSRR zaczęto porządkować kwestię ochrony zabytków, tworzyć ich rejestr i podjęto szereg działań w tej dziedzinie.

Czasy współczesne

W 1994 roku, już w niepodległej Ukrainie, ze względu na dużą liczbę zabytków i unikatowy układ miejski w Żółkwi utworzono Rezerwat Historyczno-Architektoniczny (odpowiednik parku kulturowego). Jego administrację przekazano w 2010 roku Ministerstwu Rozwoju Regionalnego i Budownictwa Ukrainy. Podczas przekazania zabytku ministerstwu przez przedstawicieli obwodu lwowskiego z zamku usunięto część dotychczasowych użytkowników.

Ostatecznie obiekt uznano za zespół kulturowo-turystyczny, co określiło charakter jego zagospodarowania. Odpowiedzialność za stan tego zabytku wzięło na siebie państwo. W 2013 roku, w związku ze zmianami w sposobie zarządzania zabytkami w kraju, Rezerwat ze swym mieniem został przejęty przez Ministerstwo Kultury Ukrainy (obecnie Ministerstwo Kultury i Polityki Informacyjnej Ukrainy).

Pierwsze kroki związane z poprawą stanu zamku obejmowały szereg prac w ramach przygotowań do uroczystości 400-lecia nadania Żółkwi praw miejskich (magdeburskich), obchodzonej w 2003 roku. Wykonano wtedy badania archeologiczne dziedzińca, wymieniono ceramiczne pokrycie gmachu frontowego oraz przeniesiono kilkadziesiąt rodzin z zamku do nowo wybudowanego, 40-mieszkaniowego budynku na nowoczesnym osiedlu miasta.

a prison. Since 1935, intensive drainage work was done around the castle. In 1937-1938, the installation works were done (later on, there were some problems with the engineering installations). In September 1938, the engineer Zenowij Gęsiorek designed a coffered cover for the throne room in the palace building, but this has never been done. Back in the 1920s and 1930s, conservation and reconstruction of respective elements of the castle was hindered by the same problems as today – budget shortage, problems with tenders and accusations from amateurs and common citizens of “theft and plunder everywhere”.

After World War II, Zhokva found itself within the borders of Ukraine. The castle in Zhokva was occupied by the Soviet Army. The palace building served as military headquarters and the other buildings – as living units. After the fall of the USSR, the castle was converted into a school and office building. After the war, the castle became the property of the state; first it was managed by the army and later – by the office of a local counterpart of the voivodeship heritage protection officer. In the 1960s, the protection of monuments in the USSR was more formally organised, a register of historical buildings was created and other actions were made.

Modern times

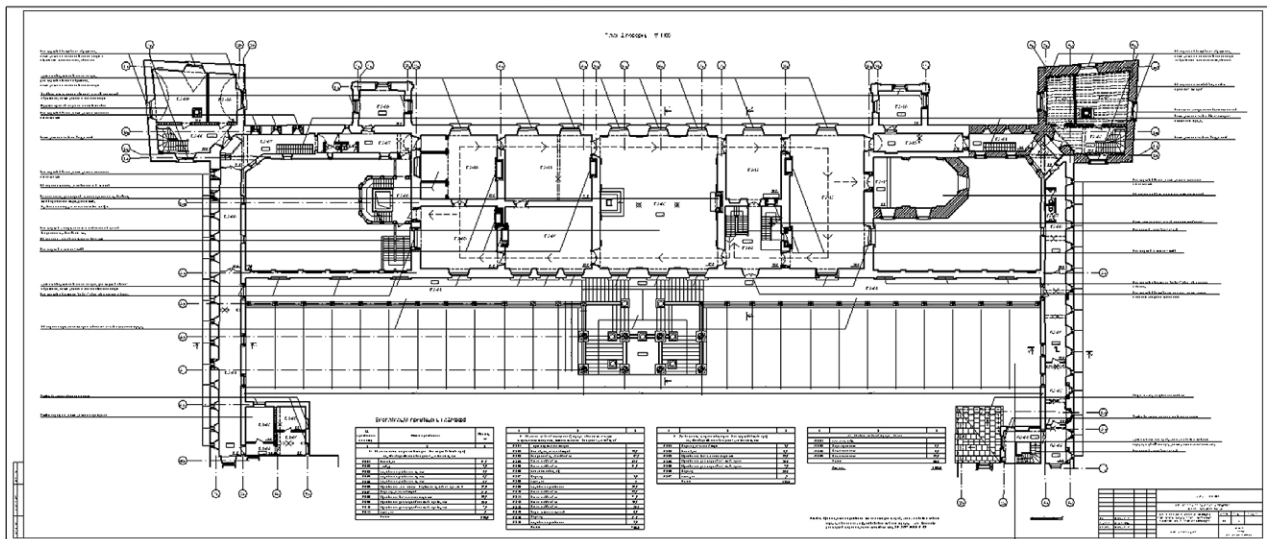
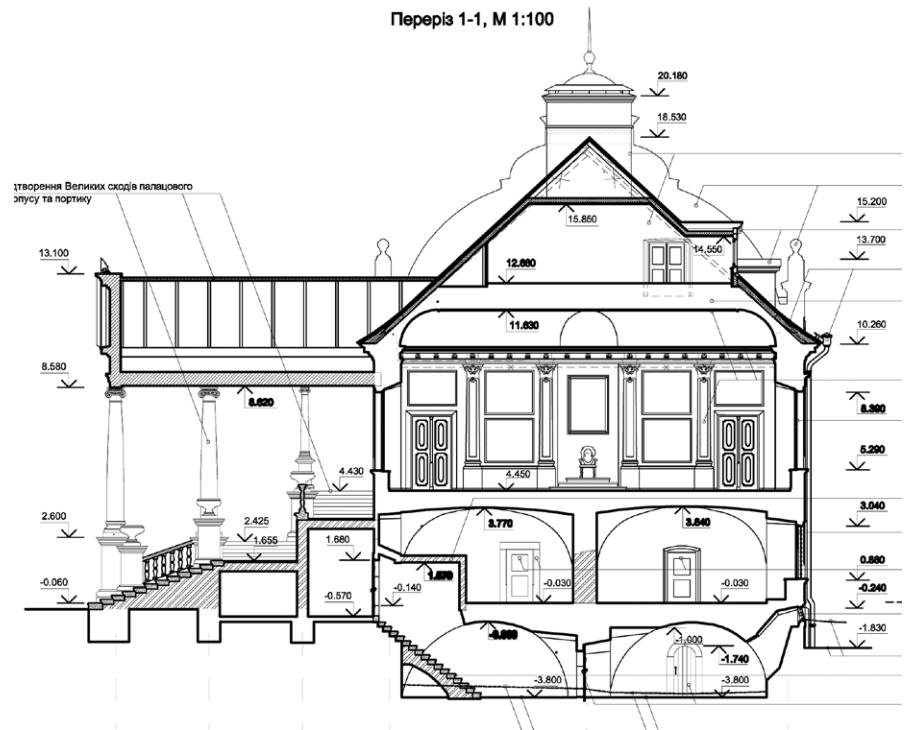
In 1994, when Ukraine was already an independent state, the Historical and Architectural Reserve (equivalent of a culture park) was created in Zhokva to help preserve the numerous monuments and unique layout of the town. After 2010, the Reserve was administered by the Ukrainian Ministry of Regional Development and Construction. When the Lviv District transferred the castle to the Ministry, some of the castle's external occupants were moved out.

Finally, it was decided that the castle would serve as a cultural and tourist complex. The state assumed responsibility for the condition of this monument. In 2013, according to the changes of the procedure of the heritage management, the Ukrainian Ministry of Culture (today it is the Ukrainian Ministry of Culture and Information Policy) was given management of the Reserve and its assets.

The first attempts to improve the condition of the castle were made during preparation for celebrations

7a. Koncepcja oraz projekt szkicowy restauracji gmachu pałacowego zamku w Żółkwi. Instytut Ukrzachidprojektrestauracja, 2008

7a. A concept and draft design for the restoration of the palace building in Zhovkva. Institute "Ukrzachidprojektrestauracja", 2008

7a

W samym mieście wykonano wiele prac przy porządkowaniu starówki i pojedynczych zabytków na łączną sumę około 20 mln hrywien, m.in.:

- uporządkowano gmach frontowy zamku od strony rynku, co obejmowało wymianę dachówki;
- odrestaurowano ratusz;
- wykonano prace przy zabytkach sakralnych i budynkach mieszkalnych;
- uporządkowano plac rynkowy z rekonstrukcją instalacji inżynierskich, odremontowano szereg ulic itp.

W 2007 roku Ministerstwo Rozwoju Regionalnego i Budownictwa przyznało środki finansowe na działania projektowe i wykonanie części prac na zamku. Przetarg na projekt wymiany dachów gmachu

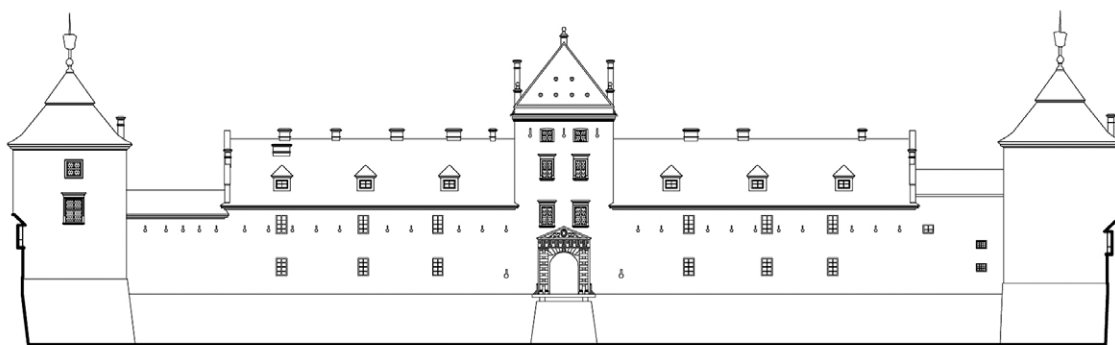
of the 400th anniversary of granting the town privileges (Magdeburg rights) in 2003. At that time, archaeological surveys were conducted in the courtyard, the ceramic roof covering of the front building was replaced and several dozen families occupying the castle were moved to a new 40-unit apartment building in a modern housing estate of the town.

A lot work was also done rearranging the old town and individual monuments, the total cost being ca. 20 million UAH. This work included:

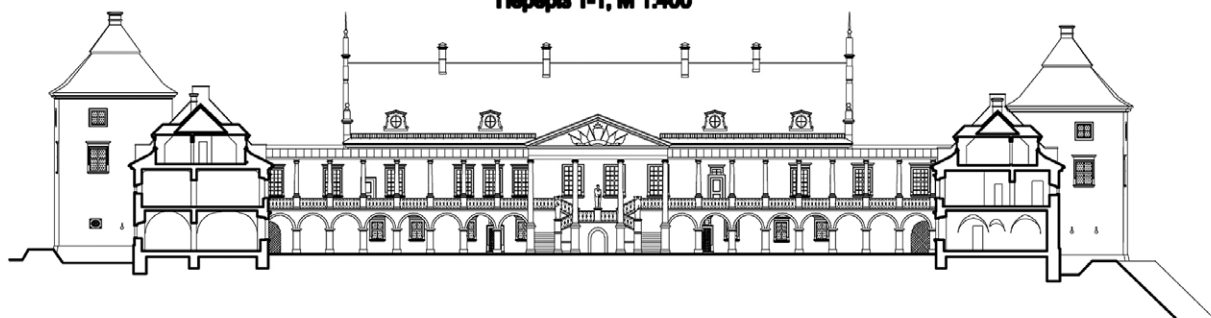
In 2007, the Ministry of Regional Development and Construction allocated funds to design and perform certain work in the castle. The winner of the call for proposals to design replacement of the palace building roofs and rearrangement of the courtyard

7b

Фасад А-А, М 1:400

Переріз 1-1, М 1:400

Переріз 2-2, М 1:400

pałacowego i uporządkowanie dziedzińca z instalacjami inżynieryjnymi wygrał regionalny instytut Ukrzachidprojektrestauracja, wiodący miejscowy projektant prac przy zabytkach. Wytyczone wówczas zadania realizowali architekci Lidija Hornycka i Wołodmyr Nakopalo. Podjęto decyzję, że pałac – jako główna budowla zespołu – powinien się wyróżniać i zostanie pokryty blachą miedzianą (cały zamek był w różnych okresach pokryty gontem, dachówką lub blachą, jednak miedź była zazwyczaj potrzebna dla wojska i nie zostawała na dachu zamku długo).

Zaprojektowano skomplikowaną, metalowo-drewnianą konstrukcję dachu pałacu, opierającą się na dwóch potężnych żelbetonowych belkach w centralnej sali – dla stworzenia możliwości adaptacji wnętrza z kopułowym sufitem. Nad innymi

with engineering installations was the regional institute “Ukrzachidprojektrestauracja”, the leading local designer of work concerning monuments. The defined tasks were realised by architects Lidija Hornycka and Volodymyr Nakopalo. It was decided that the palace, being the main building of the castle complex, should stand out and should be covered with copper sheet (the whole castle was in different periods covered with wood shingles, roof tiles or sheet metal, but the army usually needed copper, so this material never covered the roof for long).

A complex metal and wooden structure of the palace roof was designed. It rested on two huge reinforced concrete beams in the central room. The design made it possible to arrange a vaulted ceiling in the room. The other rooms on the first floor of

8

pomieszczeniami piętra zamku postanowiono stworzyć nakrycie żelbetonowe kasetonowe.

Realizacja projektu nastręczyła wielu trudności. Przetarg wygrała firma bez odpowiedniego doświadczenia w pracach przy obiektach takiej skali. W 2008 roku zmienił się rząd i finansowanie wstrzymano w toku prac, chociaż stare dachy zostały już zdemontowane (co było w tym czasie zwykłą praktyką na Ukrainie). Budynek pałacowy przez jakiś czas był pozbawiony dachu i został częściowo uszkodzony przez opady atmosferyczne. Jednocześnie poziom ziemi na dziedzińcu obniżono o tymczasowe nawarstwienia, zaczęto montaż różnych instalacji inżynierskich. W 2010 roku prace wstrzymano ze względu na brak źródeł finansowania.

the castle were to have a reinforced concrete coffered cover.

The design was difficult to implement. The company that won the call for proposals did not have sufficient experience in working with objects of such a scale. In 2008, the government was changed and financing was stopped in the course of work, even though the old roofs had already been removed (this used to be common practice in Ukraine back then). The palace building stood unroofed for some time and was partly damaged from rain and snow. At the same time, the ground level of the courtyard was reduced by removing the layers that accumulated over time, and engineering systems were installed. The project was halted in 2010 due to lack of funds.

The Reserve in 2008 established cooperation with the National Centre for Research and Documentation of Monuments in Warsaw, which is currently called the National Institute of Cultural Heritage. The first assistance this institution provided involved inventorying the palace building façade, followed by inventorying the castle park. The cooperation continues to this day.

7b. Koncepcja oraz projekt szkicowy rekonstrukcji gmachu pałacowego. Instytut Ukrzachidprojektrestauracja, 2007

7b. A concept and draft design for the reconstruction of the palace building. Institute "Ukrzachidprojektrestauracja", 2007

8. Badania archeologiczne w latach 2008-2009, praca T. Iwanyczyna. Fot. W. Herycz

8. Archaeological excavations in 2008-2009, performed by T. Iwanyczyn. Photo by W. Herycz

9

Rezerwat w 2008 roku zapoczątkował współpracę z Krajowym Ośrodkiem Badań i Dokumentacji Zabytków z Warszawy, który obecnie nosi nazwę Narodowego Instytutu Dziedzictwa. Pierwszą pomocą ze strony tej instytucji było przeprowadzenie badań na zamku. Sporządzono inwentaryzację elewacji gmachu pałacowego, potem zaś – inwentaryzację przyzamkowego parku. Ta współpraca trwa nadal.

Projekt PBU „Skarby pogranicza – ochrona dziedzictwa kulturowego”

Równocześnie z zabieganiem o państwowe finansowanie dalszych prac na zamku trwały poszukiwania pieniędzy z innych źródeł. W 2013 roku Rezerwat, wspólnie z polskim partnerem Towarzystwo Jezusowe Klasztor w Starej Wsi (na Podkarpaciu), otrzymał grant na prace w obrębie zamku z programu współpracy transgranicznej UE Polska-Białoruś-Ukraina 2007-2013 – Projekt PBU/0373/11 „Skarby pogranicza – ochrona dziedzictwa kulturowego”. Ten program jest obecnie jedynym unijnym mechanizmem wspierającym Ukrainę w zakresie inwestycji dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego. Suma dofinansowania na zamek i zespół klasztoru w Starej Wsi wyniosła 3,5 mln euro, w tym dla Żółkwi około 1,5 mln euro.

Projekt wykonała prywatna firma Czurylyk i K^o oraz instytut Ukrzachidprojektrestauracja, wyłonione w przetargu. Wykonawcami prac były lwowskie firmy: Etalon, Etalon+ oraz Centrkompleks.

W projekcie wyznaczono sześć zadań:

- Zakończenie prac związanych z zabezpieczeniem dachu gmachu pałacowego.

PBU project “Treasures of the Borderland – Cultural Heritage Protection”

Together with financing the further work by the state, efforts were made to obtain funds from other sources. In 2013, the Reserve and its Polish partner – the Society of Jesus Monastery in Stara Wieś (in a village in the Podkarpacie region of Poland), won a grant for the castle project under the Cross-border Cooperation Programme EU Poland-Belarus-Ukraine 2007-2013 – Project PBU/0373/11 “Treasures of the Borderland – Cultural Heritage Protection”. At the moment, this programme is in fact the only EU mechanism that provides Ukraine with support for investments regarding cultural heritage protection. The total amount of the grant for the castle and monastery complex in Stara Wieś was 3.5 million Euro, of which Zhovkva received ca. 1.5 million Euro.

After a call for proposals, the design work at this stage was made by the private company Czurylyk and K^o and the institute Ukrzachidprojektrestauracja. The contractors were companies from Lviv: Etalon, Etalon+ and Centrkompleks.

The project consisted of six tasks:

- Completing the work concerning protection of the palace building roof.

9. Ortofotoplany fasady gmachu pałacowego. KOBiDZ, 2008

9. Orthophotoplans of the palace building façade. KOBiDZ, 2008

10. Zamek w toku rewitalizacji w latach 2014-2016. Fot. R. Lobaj

10. Castle revitalization in progress in 2014-2016. Photo by R. Lobaj

11. Odnowiony dach budynku pałacowego. Fot. W. Herycz

11. The renovated palace building roof. Photo by W. Herycz

Udało się wymienić elementy drewniane i pokryć około 1300 m² dachu miedzianą blachą grubości 0,8 mm. Umieszczono też kamienne elementy dekoracyjne dachu. W przestrzeni strychu zaplanowano pomieszczenia dla pracowników i archiwum.

- **Zakończenie porządkowania dziedzińca i instalacja sieci inżynierskich.**

Na wewnętrznym dziedzińcu wykonano instalacje: kanalizacyjną, wodociągową i odwadniającą.

- **Wzmocnienie fundamentów gmachu kuchennego.**

Pod częścią fundamentów zainstalowano żelbetonowe pale metodą „płynnego szkła”.

- **Rekonstrukcja wieży zachodniej z przylegającymi galeriami.**

Największa część prac dotyczyła odbudowy wieży zachodniej. W XIX wieku została ona prawie w całości rozebrana (dla sprzedaży budulca). Oprócz tego na południowej ścianie widoczne było pęknięcie, które wynikało z niestabilności fundamentów. W celu rozpoznania problemu odkopano podszwy fundamentów ze wszystkich stron do głębokości 3 m, co pokazało, że znajdują się one na różnym poziomie. Konstruktorzy postanowili wprowadzić w substancję kamiennych ścian głębszych części fundamentu potężną metalową armaturę i pod całą wieżę zrobić żelbetonową poduszkę grubości 0,8 m. W ten sposób pod wieżę powstała piwnica, która będzie wykorzystywana jako oddzielna sala. Ponadto odbudowano dwa piętra wieży na wzór wieży wschodniej.

10

Wooden elements were replaced and 1,300 square metres of the roof were covered with 0.8 mm thick copper sheets. Furthermore, stone roof finials were fixed. In the attic space, staff rooms and archives were arranged.

- **Completing the courtyard rearrangement and installation of engineering systems.**

Water, sewage and drainage systems were installed in the internal courtyard.

- **Reinforcing the foundations of the kitchen building.**

Reinforced concrete posts were installed under some sections of the foundations, using the “liquid glass” method.

- **Reconstruction of the western tower and adjacent galleries.**

The biggest task was reconstruction of the western tower. This tower was almost completely dismantled in the 19th century (in order to sell construction materials). Also, there was a visible

11

12

Jednocześnie odnowiono przyległe galerie na poziomie dwóch pięter.

- **Zakończenie prac: restauracja wschodniej wieży i urządzenie ekspozycji muzealnych.**

Otwarcie zamku dla zwiedzających wymagało przygotowania części obiektu na cele muzealne. Wyznaczono wschodnią wieżę, gdzie prace

crack in the southern wall, caused by instability of the foundations. To discover the cause of the problem, soles of the foundations were uncovered on all sides down to 3 metres in depth, and it turned out that they were positioned at different depths. Design engineers decided to insert a huge metal fixture into the stone wall substance of the

13

14

15

restauracyjne zaczęły się wcześniej. Wzmocniono konstrukcję dachu, wieża została ponownie nakryta dachówką gąsiorówką i wykonano wszystkie prace wykończeniowe we wnętrzach. Urządzono niezbędne pomieszczenia: kotłownię, sanitariaty i sale wystawowo-muzealne. Łącznie otwarto trzy ekspozycje: Kuźnię, Salę Hetmańską i wystawę „Miasto idealne”.

• **Urządzenie centrum turystycznego.**

W celu stworzenia odpowiednich warunków dla zwiedzających w wejściowym węźle zamku zorganizowano centrum informacji turystycznej, zajmujące dwa pokoje. Można w nim zamówić wycieczkę, kupić książkę lub suvenir, zobaczyć film o Żółkwi. W pomieszczeniach przeprowadzono badania archeologiczne. Odkrycia są obecnie eksponowane na poziomie posadzki.

Warunkiem realizacji projektu było współfinansowanie ze strony Rezerwatu, tj. państwa. Ministerstwo odmówiło przydzielenia kwoty 3,8 mln hrywien, na szczęście potem pieniądze te otrzymano od rządu.

12. Odbudowa wieży zachodniej. Fot. R. Lobaj, W. Herycz

12. Reconstruction of the western tower. Photo by R. Lobaj and W. Herycz

13. Zdjęcia wschodniej wieży i ekspozycji muzealnych. Fot. W. Herycz

13. Pictures of the eastern tower and museum exhibitions. Photos by W. Herycz

14. Historyczna posadzka w arsenale (dzisiaj centrum informacji turystycznej). Praca T. Iwanyczyna, 2015. Fot. W. Herycz

14. The historical flooring in the arsenal (today, it is the tourist centre), exploration by T. Iwanyczyn, 2015. Photo by W. Herycz

15. Centrum informacji turystycznej w zamku. Fot. W. Herycz

15. The visitor centre in the castle. Photo by W. Herycz

deeper sections of the foundations and place a reinforced concrete cushion, 0.8 m thick, under the entire tower. As a result, under the tower a cellar was created that will be used as a separate room. Moreover, two floors of the tower were reconstructed like in the eastern tower. The adjacent galleries were also renovated on both floors.

• **Restoring the eastern tower, completing the project and arranging museum exhibitions.**

In order to open the castle for visitors, it was necessary to arrange a museum somewhere within its premises. The eastern tower, where the restoration work had started earlier, was chosen for this purpose. The project included strengthening of the tower's roof structure and covering it again with the "Roman" type roof tiles, as well as finishing works in the interiors. The necessary rooms were organised: a local boiler room, toilets, exhibition and museum rooms. Three exhibitions were opened: the Smithy, the Hetman Room and the "Ideal City" exhibition.

• **Arranging a tourist centre.**

In order to ensure proper conditions for visitors, a two-room tourist centre was arranged by the entrance area of the castle. In this place, visitors can book a tour, buy a book or souvenir and watch a video about Zhovkva. Archaeological excavations were organised in these rooms. The discovered findings are now displayed on the level of the floors.

One of the conditions of the project was that it would be co-financed by the Reserve, that is by the state. The Ministry refused to pay 3.8 million UAH, but later on, the government granted the money.

Wskaźniki Indicators	Miejsce Area	Rok / Year			Dynamika 2017 do 2016 2017 to 2016 dynamics
		2015	2016	2017	
Liczba zwiedzających Number of visitors	Miasto Town	12 853	21 367	34 050	>y 1,59
	Rezerwat Reserve	3856	12 140	23 287	>y 1,87
Dochody z turystów w Rezerwacie (w hrywnach) Tourist revenue at the Reserve (UAH)		18 834,50	177 345,50	266 171	>y 1,54

Tab. 1. Dynamika odwiedzin miasta i zamku / Table 1. Town and castle visiting dynamics

Dzięki projektowi unijnemu nastąpiła zdecydowana poprawa ogólnego stanu technicznego zamku i gwałtowny wzrost zainteresowania obiektem ze strony turystów. Dane na temat dynamiki odwiedzin zamku zostały ujęte w tabeli. Jednak projekt nie rozwiązał wszystkich problemów obiektu. Poszukiwania możliwości finansowania trwały dalej.

Współpraca z polskimi kolegami

Rezerwat utrzymuje kontakty z Muzeum Pałacu w Wilanowie. Organizowane są wspólne konferencje i wzajemne odwiedziny. W latach 2012-2013, przy wsparciu MKiDN, realizowany był projekt „Badania konserwatorskie zamku w Żółkwi” (kuratorzy projektu: Wojciech Bagiński i Paweł Baranowski). Zespół konserwatorów dokonał ponad 90 odkryć w kilku pokojach gmachu pałacowego i przejściu bramnym; sporządzono dokumentację fotograficzną. W paru pomieszczeniach odnaleziono pozostałości fryzu, a w kilku miejscach odsłonięto stiukową dekorację kominków; wykonano przy tym obszerne badania laboratoryjne. Rezultaty tych prac pozwoliły na interpretację funkcji pomieszczeń, dekorowanych na początku XVII wieku z okazji wesela Zofii Żółkiewskiej z Iwanem Daniłowiczem.

W 2015 roku Rezerwat podpisał umowę o współpracy z Urzędem Marszałkowskim Województwa Małopolskiego i Muzeum Historycznym Miasta Krakowa. W latach 2014-2015 został zrealizowany projekt „Muzeum bez granic”, w ramach którego odbyły się seminaria i szkolenia dla ukraińskich muzealników. Podjęto też wysiłki w celu opracowania koncepcji zagospodarowania zamku w Żółkwi na cele muzealne. Taki projekt jest dla nas szczególnie istotny, gdyż ma odpowiadać wizji muzeum odwiedzanego

As a result of the EU project, the castle's overall technical condition significantly improved. Another impact is a rapidly growing number of tourists. Data of the castle visiting dynamics are presented in the table. However, the project did not solve all the problems of the object. It was necessary to continue looking for financing.

Cooperation with Polish colleagues

The Reserve has working contacts with the Wilanów Palace Museum. The cooperation involves conference participation and mutual visits. In 2012-2013, the Ministry of Culture and National Heritage supported the project of “Conservation research at the Zhovkva castle” (the project curators were Wojciech Bagiński and Paweł Baranowski). A team of conservators made more than 90 discoveries in several palace building rooms and in the gateway – with photographic documentation. Frieze fragments were discovered in several rooms and stucco fireplace decorations were uncovered in a couple of spots. Extensive lab tests were also made. The research allowed to interpret the function of the rooms that were decorated at the beginning of the 17th century to celebrate the marriage of Zofia Żółkiewska and Ivan Danilovich.

16. Realizacja projektu badawczego w zamku. Prace i próby interpretacji fryzu, 2012. Fot. P. Baranowski, W. Herycz

16. Realisation of the research project at the castle. Work and an attempt of the frieze interpretation, 2012. Photos by P. Baranowski and W. Herycz

17. Wystawa planszowa w wieży ratuszowej w Krakowie. Fot. W. Herycz

17. A board exhibition in the Town Hall tower in Krakow. Photo by W. Herycz

16

Rys. 1

Rys. 2

Rys. 3

przez turystów z różnych krajów, w tym z Polski. Opracowano plan strategiczny tworzenia ekspozycji osadzonej w kontekście ogólnym (militaria) oraz lokalnym (historia miasta i jego mieszkańców). Zorganizowano wystawę o Żółkwi w Krakowie i planowana jest ekspozycja w Muzeum Historycznym Miasta Krakowa pod tytułem „Bastion Europy”. Dotychczasowe koncepcje i pomysły wymagają dalszego opracowania i przygotowania pomieszczeń.

Państwowy Projekt Inwestycyjny

W 2016 roku Rezerwat włączono do programu Państwowych Projektów Inwestycyjnych (PPI) – z projektem „Kompleksowa restauracja i zagospodarowanie żółkiewskiego zamku”. Projekt ten został uzgodniony z międzyresortową komisją rządową. Jego realizację przewidziano na trzy lata, a koszt prac miał opiewać na 150 mln hrywien (około 5 mln euro). W tak krótkim czasie realizacja projektu nie była jednak możliwa.

Projekt przewiduje wykonanie zasadniczych prac we wszystkich częściach zamku i dostosowanie budynków do nowych funkcji:

In 2015, the Reserve signed a cooperation agreement with the Marshal Office of the Małopolskie Voivodeship and Historical Museum of Krakow. In 2014-2015 the “Museum without borders” project was realised. The project included seminars and training sessions for Ukrainian museologists. Also, ideas for the adaptation of the Zhovkva castle to serve as a museum were proposed. For us, this project is very important as it concerns a vision of the museum with

17

- gmach pałacowy i przylegające wieże – zachodnia i południowa – wraz z galeriami mają pełnić funkcję muzealną i pomocniczą;
- gmach kuchenny z północną wieżą zostaną przeznaczone na restaurację i hotel;
- gmach gościnny będzie mieścił magazyny muzealne i warsztaty;
- gmach frontowy – będą się w nim znajdowały pomieszczenia biurowe, część przestrzeni wystawowych i hostel.

Prace mają objąć uporządkowanie dziedzińca, rekonstrukcję fragmentu przyzamkowych fortyfikacji i części ogrodu. Zabezpieczenie konstrukcyjne zamku przewiduje zastosowanie współczesnych rozwiązań i – w pierwszej kolejności – docieplenie obiektu. Planowane jest też wykonanie nowoczesnego systemu wykorzystania ciepła podziemnego, zwłaszcza w pomieszczeniach muzealnych, gdzie temperatury nie muszą być wysokie, z rezerwowym źródłem energii z sieci elektrycznych. Przewidziano zainstalowanie oddzielnej podstacji elektrycznej na potrzeby zamku i montaż rezerwowych kabli, które będą do niej prowadzić z miejskiej podstacji wysokiego napięcia. Ponadto mają zostać zainstalowane nowoczesne systemy wentylacji, przeciwpożarowe i ochronne.

Przetarg na opracowanie dokumentacji projektowej wygrała firma Biuro Architektoniczne Zelemin (Natalia Zińczuk). Specjaliści Rezerwatu zastrzegli sobie prawo nadzoru nad pracami projektowymi i uzgadniania rozwiązań projektowych. Taka procedura okazała się jednak błędna. Wkraczanie w proces projektowy, ciągle zmieniające się wymogi,

taking into account tourists from different countries, including Poland. A strategic plan for creating exhibitions with general (militaria) and local (history of the town and its people) contexts was developed. An exhibition about Zhovkva was organised in Krakow and another, entitled “The Bastion of Europe”, is planned in the Historical Museum of Krakow. The ideas that emerged need to be processed and rooms must be prepared.

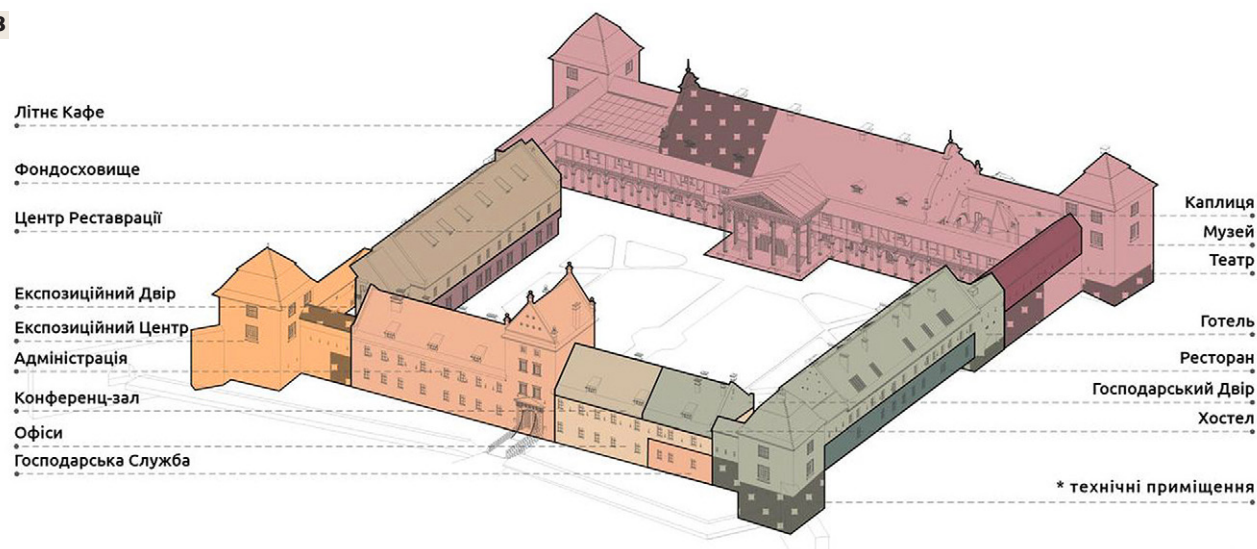
Public Investment Project

In 2016, the Reserve, with the project “Complex restoration and development of the Zhovkva castle” was included in the programme of the Public Investment Projects (PIP). The Zhovkva project was consulted with an interdepartmental government committee. Its realisation was to comprise 150 million UAH (ca. 5 million Euro) on works over a period of three years. However, it was impossible to implement the project in such a short period of time.

The project involves major work in all parts of the castle with adjusting the buildings to new functions:

- the palace building and the adjacent towers, western and southern, with galleries to serve as a museum and back rooms.
- the kitchen building and the northern tower to serve as a hotel and restaurant;
- the guests building to serve as museum store-rooms and workshops;
- the front building – to serve as offices, hostel and partly as exhibition rooms.

18

19

różne koncepcje, nieprofesjonalne ingerencje, wreszcie presja czasu zaszkodziły całej sprawie. W końcu kompleksowy projekt szkicowy został wysłany do zatwierdzenia przez Ministerstwo Kultury, skąd dopiero po roku przyszła odpowiedź, że nie zgadza się on z przepisami. Nie załączono przy tym żadnych argumentów ani uwag. Zazwyczaj tak poważne projekty rozpatruje naukowo-metodologiczna rada przy ministerstwie, w obecności wykonawcy i zleceniodawcy, z możliwością sporządzenia ekspertyzy, lecz w tym przypadku nic podobnego nie miało miejsca. Trudno oceniać taką sytuację.

Projektanci wykonali część dokumentacji roboczej dla dwóch budowli – gmachu frontowego

The courtyard is to be rearranged and the castle fortifications with a section of the garden are to be partly reconstructed. Modern solutions are to be used to reinforce the structure of the castle and thermal insulation is to be first installed. Furthermore, a modern geothermal energy system is to be installed, in particular to heat the museum rooms, where temperatures may be low, with a backup source of energy from the electrical grid. A separate electrical substation is to be installed to provide electricity for the castle and spare cables are to be mounted to connect it to the municipal high voltage substation. Modern ventilation, fire protection and security systems are also to be fixed.

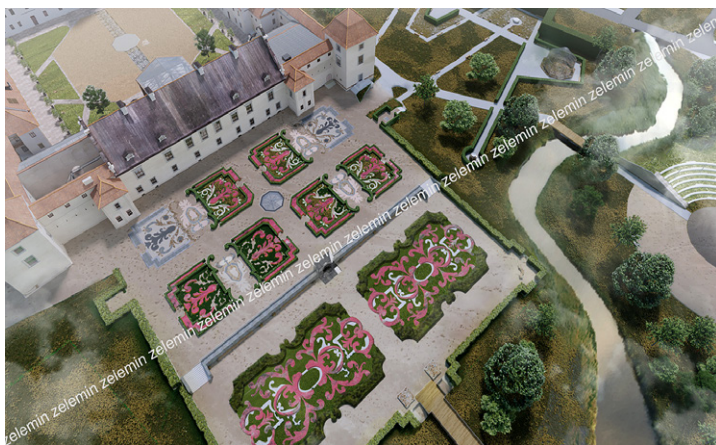
The winner of the call for proposals to develop design documentation was the Zelemin Architectural Office (Natalia Zinczuk). Experts from the Reserve wanted to have the right to supervise the design work and discuss design solutions. However, this procedure proved to be a mistake. The interference with the design process, constantly changing requirements, different attitudes and unprofessional interventions as well as time pressure were a major obstacle. Finally,

18. Rysunek zamku z projektu szkicowego, podział funkcjonalny. Biuro Architektoniczne Zelemin

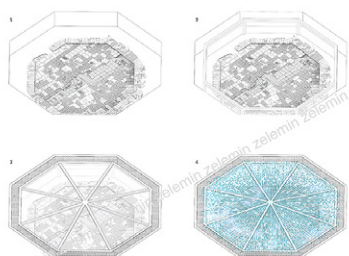
18. Castle drawing from the draft design, functional division. Zelemin Architectural Office

19. Pozostałości fontanny i innych budowli ogrodowych przy zamku. Badania archeologiczne T. Iwanyczyn. Fot. W. Herycz

19. Relics of a fountain and other garden constructions discovered near the castle. Archaeological research by T. Iwanyczyn. Photo by W. Herycz

Консервация фонтана (Ш-02)

20

i gościnnego. Oddzielnym rozdziałem są prace ratownicze. W ich zakres wchodzi: osuszenie sklepień gmachu pałacowego, odsolenie ścian zamku i dodatkowe wzmocnienie fundamentów gmachu kuchennego. W 2017 roku w gmachu kuchennym wykonano dodatkowe prace wzmocnienia fundamentów i ścian.

Przed rozpoczęciem prac projektowych i podczas ich trwania przeprowadzono prace badawcze o szerokim zakresie:

- archeologiczne w ogrodzie (pracownik Rezerwatu Taras Iwanyczyn). Znalaziono szczątki budowli ogrodowych: fontannę oraz fundamenty altanek i ścian podporowych. Pozostałości te odpowiadają rysunkowi Castella odnalezionemu w Sankt-Petersburgu, dokąd wywieziono z Żółtkwi wiele materiałów archiwalnych;
- archeologiczne w galeriach, wieży zachodniej, gmachu kuchennym i częściach pałacu;
- archiwalne dotyczące zmian na zamku w latach międzywojennych, których dokonał dr arch. R. Mohytycz. O jego pracach była już mowa w niniejszym artykule.

Wykonano także ogólne skanowanie wszystkich elewacji zabytku. Ponadto opracowano koncepcję rewitalizacji ogrodu i przylegającego parku, potrzebną miastu jako obecnemu właścicielowi parku.

an elaborate draft design was sent for approval to the Ministry of Culture, but only a year later, the Ministry responded that the design did not comply with legal regulations. No explanations or comments were attached. Usually, major designs like this are reviewed by the Ministry's scientific and methodological council in the presence of the contractor and project owner, with the possibility to make an expert opinion, but nothing of the sort was done in this case. It is hard to judge such a situation.

The designers prepared some working documentation for two buildings, i.e. the front and guest buildings. There is also a chapter concerning rescue work. It includes drying the palace building vaults, desalinating the castle walls and additional reinforcing the foundations of the kitchen building. The foundations of the kitchen building were additionally reinforced in 2017.

Much research was conducted before and during the design work:

- archaeological excavations in the garden (Reserve employee Taras Iwanyczyn), where fragments of garden constructions were discovered: a fountain, foundations of sommerhouses and supporting walls. All these findings correspond to a Castello's drawing found in Saint Petersburg, where many archival materials from Zhovkva were deposited.
- archaeological research in the galleries, western tower, kitchen building, parts of the palace;
- archival research concerning the alterations made in the castle during the interwar period by the architect R. Mohytycz, PhD. His work was already mentioned in this paper.

20. Szkicowy projekt odtworzenia regularnego ogrodu i konserwacja fontanny. Biuro Architektoniczne Zelemin, 2018

20. Draft design for the reconstruction of the regular garden and fountain conservation. Zelemin Architectural Office, 2018

21. Elewacja zamku od pl. Wiczewy. Ortofotoplany. Biuro Architektoniczne Zelemin, 2017

21. The castle elevation facing the Vicheva Square. Ortophotoplans. Zelemin Architectural Office, 2017

22. Historyczne wizerunki gmachu pałacowego zamku, w: T. Bernatowicz, *Królewska rezydencja w Żółtkwi w XVIII wieku. Muzeum Pałac w Wilanowie*, t. 2, 2009

22. Historical images of the palace building in the castle complex, in: T. Bernatowicz, *Królewska rezydencja w Żółtkwi w XVIII wieku. Muzeum Pałac w Wilanowie*, Vol. 2, 2009

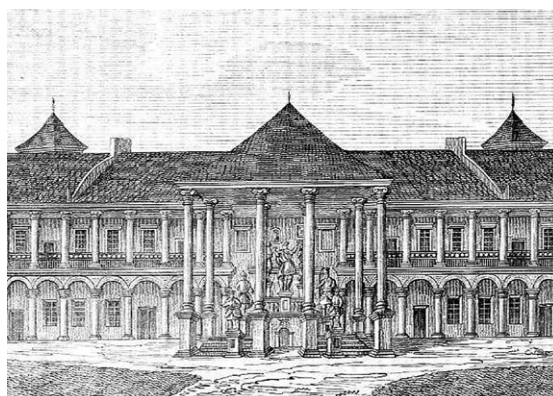
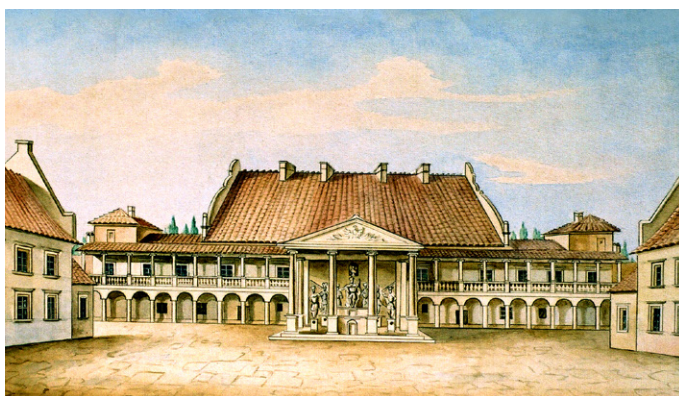
Najtrudniejszym zadaniem dla projektantów okazało się odtworzenie spektakularnych, utraconych części zamku – głównego portyku wejściowego do gmachu pałacowego, krużganku oraz rozebranej w XIX wieku kaplicy. Propozycje w tym zakresie były różne – od pozostawienia wszystkiego w nie naruszonym stanie po odtworzenie utraconych elementów w klasycznym stylu, z zastosowaniem podobnych, naturalnych materiałów. Niemniej projektanci stwierdzili, że brakuje materiałów archiwalnych koniecznych do przeprowadzenia rekonstrukcji. Zgodnie z doktryną konserwatorską do odtworzenia nieistniejącego już elementu potrzebny jest dokładny materiał źródłowy albo konieczność odtworzenia tego elementu w nawiązaniu do funkcji. Przez portyk i krużganek prowadziło wejście na *piano nobile*, zatem w tym przypadku rekonstrukcja byłaby wskazana. Kaplica mogłaby natomiast pozostać interesującym, choć oddzielnym obiektem.

Klasyczny wariant krużganka opracowano już wcześniej, ale należy się zastanowić, czy dopuszczalne są takie „podróbki”. Na kolejnym etapie pojawiły się warianty rekonstrukcji z zastosowaniem współczesnych rozwiązań. Są one kontrowersyjne i wymagają pogłębionej oceny eksperckiej oraz poważnej rozmowy w środowisku profesjonalistów. Do tego rodzaju rozmowy na razie nie doszło. Obecnie program PPI jest zawieszony, a uczęstnictwo Rezerwatu w tym przedsięwzięciu stoi pod znakiem zapytania.

Moreover, general scanning of all the castle elevations was made. A concept for the revitalization of the garden and the adjacent park was also developed, as required by the town, current owner of the park.

For the designers, the most difficult task was to restore the lost spectacular parts of the castle complex: the main palace entrance portico, cloister and chapel which had been dismantled in the 19th century. There were different ideas in this regard – from leaving everything as it was to restoration in the classical style, using similar natural materials. The designers decided they did not have enough historical records needed for the reconstruction. According to conservation principles, reconstruction requires detailed original materials or there should be a need for restoration in the context of a specific function. Since there was an entrance to the *piano nobile* from the portico and cloister, their reconstruction would be probably desirable. The chapel could be a separate interesting structure.

The classical version of the cloister was designed earlier, but is it permissible to make such “imitations”? At the next stage, reconstruction versions with contemporary solutions were proposed. They are controversial and require thorough expert evaluation as well as serious discussion among professionals. There has been no such discussion as yet. At the moment, the PIP project is suspended and it became uncertain whether the Reserve will participate in the government programme.

23

Tymczasem firma Zelemin zgłosiła projekt zamku do II ogólnoukraińskiego konkursu architektury i urbanistyki *Ukrainian Urban Awards*. Projekt został laureatem w kategorii *Renowacja/rekonstrukcja obiektu historycznego (obiekt nierealizowany)*.

W konkursowym wariantcie projektu pojawiła się propozycja wykorzystania wewnętrznego podwórka od wschodniej strony pałacu na potrzeby recepcji – wejściowego węzła do budynku. Jednocześnie wykorzystano poprzedni wariant Lidii Hornyckiej zakładający nieingerowanie w gmach pałacu i zainstalowanie zewnętrznej windy przy ścianie wschodniej. Jest to wariant interesujący, który należy poddać profesjonalnej ocenie.

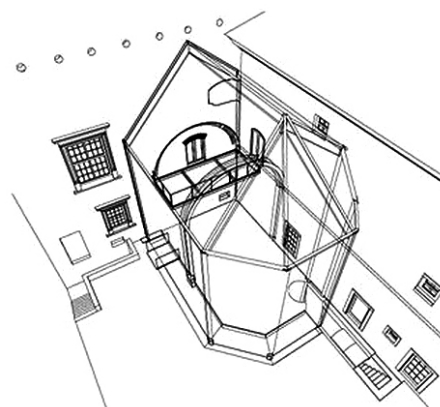
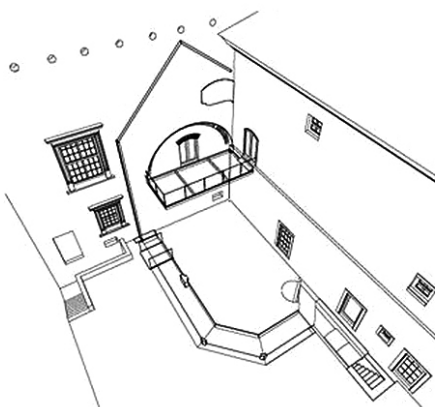
W roku 2019 w części gmachu kuchennego zamku rozszerzono przestrzeń ekspozycyjną. Pojawiły

Meanwhile, the company Zelemin entered the castle design for the second edition of the Ukrainian Urban Awards competition. The design was the winner in the category *Renovation/reconstruction of a historical object (project not carried out)*.

The competition version of the design included a proposal to use the internal yard on the eastern side of the palace as reception area – entrance area to the building. This version incorporated Lidija Hornycka's former version proposing not to interfere with the palace building and install an external elevator by the eastern wall. It is an interesting version which requires expert evaluation.

In 2019 the exhibition space in the kitchen building was extended. New exhibitions were presented, prepared by the Reserve employees under the

24

się nowe wystawy autorstwa pracowników Rezerwatu pod kierownictwem autora artykułu: „Żółkiew w XVII-XX wieku – ludzie, walka, kultura”, która pokazuje ukraińskich i polskich bohaterów czasów I Rzeczypospolitej oraz kulturę trzech narodów zamieszkujących to miasto, a także „Walka o niepodległość trwa”, która ilustruje trudną drogę budowania ukraińskiego państwa.

Historia żółkiewskiego zamku będzie miała dalszy ciąg. 10 lipca 2020 roku Minister Kultury i Polityki Informacyjnej Ukrainy podjął decyzję o likwidacji administracji Rezerwatu w Żółkwi i przekazaniu funkcji zarządzania państwowym mieniem Narodowej Galerii Sztuk Pięknych im. B. Woznickiego. Rezerwat jako zespół zabytkowy i chroniony pozostaje przy tym w stanie nienaruszonym. Takie rozwiązanie ma podnieść rangę Rezerwatu, który z prawnego punktu widzenia został teraz filią galerii. Ogromne zbiory galerii zyskają odpowiednie warunki do ekspozycji, zamek zostanie włączony w nowy program państwowy, a pracownicy Rezerwatu będą wreszcie otrzymywać godne wynagrodzenie.

Wnioski

Losy zamku w Żółkwi pokazują, że projekt odrodzenia potężnego zespołu zamkowego wymaga programowego podejścia, opartego na dogłębnej wiedzy. Dobrze, że dzisiaj ten obiekt znajduje się pod administracją jednego podmiotu i ma dobre widoki na przyszłość.

Bardzo ważnym czynnikiem dla powodzenia projektu rewitalizacji jest profesjonalizm projektantów. Współcześnie, w sytuacji korzystania ze środków

guidance of the author of this article: “Zhovkva between the 17th and 20th century – people, fight, culture” devoted to Ukrainian and Polish heroes from the times of the 1st Republic and the three nations living in the town, and “The fight for independence continues” that illustrates a difficult process of building the Ukrainian state.

The history of the Zhovkva castle will continue. On 10 July 2020, the Ukrainian Minister of Culture and Information Policy decided to liquidate the Zhovkva Reserve administration and transfer state property management to B. Woznicki’s National Gallery of Fine Arts. At the same time, the Reserve, as a historical and protected complex, remains intact. The purpose of this solution is to increase the rank of the Reserve, which legally becomes a branch of the Gallery. The huge collection of the Gallery will acquire proper exhibition space, while the castle is included in a new state programme, and employees of the Reserve will finally be adequately paid.

Conclusions

The history of the Zhovkva castle shows that reviving a huge castle complex requires a programmatic approach based on thorough knowledge. Luckily, the site now has one administrator and seems to have a good vision of the future.

The professionalism of designers is vital in revitalization projects. Nowadays, public money is

23. Warianty rekonstrukcji portyku i krużganka przy gmachu pałacowym. Architekt A. Dawydenko, według materiałów Instytutu Ukrzachidprojektrestauracja; Biuro Architektoniczne Zelemin

23. Reconstruction versions of the palace building portico and cloister. Architect A. Dawydenko, according to the materials of the Institute “Ukrzachidprojektrestauracja”; Zelemin Architectural Office

24. Wariant odtworzenia kaplicy. Biuro Architektoniczne Zelemin

24. Reconstruction version of a chapel. Zelemin Architectural Office

25. Wariant opracowania węzła wejściowego do budynku pałacu. Biuro Architektoniczne Zelemin

25. Design version of the entrance area to the palace building. Zelemin Architectural Office

publicznych, nieuniknione jest przeprowadzanie przetargów, które może wygrać każdy. W celu uniknięcia sprzecznych koncepcji co do prac projektowych konieczne staje się „naukowe wsparcie”, tj. udział w tym procesie specjalisty, eksperta z najwyższej półki, stale i na bieżąco konsultującego wszystkie prace badawcze i projektowe. W przypadku zamku w Żółkwi wskazana byłaby współpraca z polskimi specjalistami, a nawet ich udział w procedurach przetargowych.

W proces rewitalizacji zamku należy ściślej włączyć miasto, które również ma wpływ na sytuację zespołu zamkowego. Ponadto warta realizacji jest koncepcja utworzenia zespołu Korona Galicyjska, który obejmowałby zamki ziemi lwowskiej. ■

allocated through tender procedures, and anyone can win a tender. In order to avoid conflicting designing approaches, it is important to provide for “scientific support” in the process, i.e. engage a top-class expert to consult all research and design work on an ongoing basis. In the case of the Zhovkva castle, it would be advisable to cooperate with Polish specialists, and even engage them in tender procedures.

The town needs to be more closely involved in the castle revitalization process, as it has the influence on the castle complex. Moreover, the idea to create the Galicia Crown complex of castles in the Lviv land should be further developed. ■

Dr Włodzimierz Herycz, urodzony w 1955 roku w miejscowości Sambor w obwodzie lwowskim. Architekt, doktor w dziedzinie ekonomii (systemy i kompleksy terytorialne). W latach 2007-2018 dyrektor, a obecnie pracownik naukowy Rezerwatu Historyczno-Architektonicznego w Żółkwi. Autor ponad 40 publikacji naukowych w dziedzinie współpracy transgranicznej i ochrony dziedzictwa kulturowego. Współprzewodniczący Międzynarodowej Polsko-Ukraińskiej Rady Konserwatorskiej ds. Miejsca Listy Światowego Dziedzictwa Kulturowego UNESCO „Drewniane cerkwie regionu polskich i ukraińskich Karpat”. Członek zarządu Ukraińskiego Narodowego Komitetu ICOMOS. Członek Rady Konsultacyjnej Urzędu Konserwatora m. Lwowa.

Herycz Włodzimierz, architect, born in 1955 in Sambor, Lviv district. In the years 2007-2018, director, and currently, researcher of the Historical and Architectural Reserve in Zhovkva. PhD in economics (territorial systems and complexes). Author of more than 40 scientific publications in the field of cross-border cooperation and cultural heritage protection. Cochairman of the International Polish-Ukrainian Preservation Council for the Site of the UNESCO World Cultural Heritage List “Wooden orthodox churches in the region of the Polish and Ukrainian Carpathians”. Member of the board of the Ukrainian National Committee ICOMOS. Member of the Advisory Council of the Lviv Heritage Protection Office.

Bibliografia / Bibliography

- Aftanazy R., *Materiały do dziejów rezydencji*, A.J. Baranowski (red.), cz. 2, *Ziemie ruskie Korony*, t. 7a, *Dawne województwo ruskie. Ziemia Halicka i Lwowska*, Instytut Sztuki PAN, Warszawa 1990, s. 562-594.
- Barącz ks. Sadok, *Pamiętki miasta Żółkwi*, wydanie drugie, Lwów 1877.
- Bernatowicz T., *Królewska rezydencja w Żółkwi w XVIII wieku. Program funkcjonalny i architektura pałacu w świetle nieznanych inwentarzy zamku*, Muzeum Pałac w Wilanowie, seria ad Villam Novam, t. 2, Warszawa 2009.
- Bernatowicz T., *Rezydencja Sobieskich i Radziwiłłów w Żółkwi w świetle nieznanego planu Antonia Castello*, „Ikonothea” 1998, t. 13, s. 203-213.
- Bevz M., *Arhitekturno-prostorovij uklad mista Žovkvi v kontekstī ēvropejs’koī urbanistiki*, „Galic’ka brama” 1997, nr 4, s. 6-7 [Бевз М., *Архітектурно-просторовий уклад міста Жовкви в контексті європейської урбаністики*, „Галицька брама” 1997, № 4, с. 6-7].
- Bevz M., *Town of Zhovkva (Żółkiew) in western Ukraine – an example of urban complex built at the end of the 16th century on the concept of the renaissance “ideal town”*, „Teka Komisji Architektury, Urbanistyki i Studiów Krajobrazowych” 2018, t. 14/2, s. 7-20.

- Biuro Architektoniczne Zelemin, *Projekt „Kompleksowa restauracja oraz zagospodarowanie Zamku w Żółkwi”. Kompleksowe badania naukowe. Badania historyczno-archiwalne oraz bibliograficzne*, t. 3, Archiwum Lwowskiej Narodowej Galerii Sztuk Pięknych. Źródło: ДАЛО (Państwowe Archiwum Obwodu Lwowskiego), fundusz 1, opis 29. Okręgowa dyrekcja prac społecznych województwa lwowskiego. Oddział budownictwa. Sprawy odnowienia królewskiego zamku w Żółkwi [АО „Зелемін”, Проект „Комплексна реставрація та пристосування Жовківського замку”. Комплексні наукові дослідження, Історико-архівні та бібліографічні дослідження, т. 3, 7-2017, ІД-3-01-01, кн. 1, вип. 1].
- Krip’akevič Ĺ., *Z istorii mista Žovkvi*, [w:] *Žovkivšina. Istorichno-memorial’nij zbirk*, t. 2, Žovkva-L’viv-Baltimor 1995, s. 25 [Крип’якевич І., *З історії міста Жовкви*, [в:] *Жовківщина. Історично-меморіальний збірник*, т. 2, Жовква, Львів, Балтимор 1995, с. 25].
- Osiński M., *Zamek w Żółkwi*, Lwów 1933.
- Vojcešuk N., Milân T., Osaul’čyk O., *Arheologični doslidžennâ Žovkvi*, „Materiâli i doslidžennâ z arheologii Prikarpatâ i Volinî” 2006, nr 10, s. 194-200 [Войцешук Н., Милян Т., Осаульчук О., *Археологічні дослідження Жовкви*, „Матеріали і дослідження з археології Прикарпаття і Волині” 2006, Вип. 10, с. 194-200].